

8. Технологии социальной работы: Учебник под общей ред. проф. Е.И. Холостовой. - М.: ИНФРА - М., 2002. – 400 с.
9. Шубка О.В. Молодіжна політика як пріоритетний напрям діяльності держави / Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: Проблеми теорії і практики: Матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції. Ч. II. - К., 2002. - 316 с.

А.О. Ярошенко

ДУХОВНІ ЦІННОСТІ В ГУМАНІТАРНІЙ ОСВІТІ ВИЩОЇ ШКОЛИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ

Анотація

Стаття посвячена соціально-філософському аналізу цінностей гуманітарного образования в период трансформации современной высшей школы. На основе использования системного и комплексного подходов исследован комплекс проблем формирования и функционирования системы ценностного образования в современной высшей школе, что особенно важно в период трансформации современного высшего образования

Сьогоднішня українська суспільства характеризується докорінними та складними перетвореннями в усіх сферах його діяльності, які зумовлені нагальними потребами розвитку. Дані процеси закономірні і відбивають специфіку оновлення соціуму та незалежної держави, радикальної реформи головних соціальних, економічних і політичних інститутів. Вкрай важливо у період трансформації враховувати, що успіх розвитку суспільства чи окремої особи значною мірою залежить від ефективного функціонування освіти. Це поступово підвело до розуміння того, що інститут освіти необхідно розглядати під кутом зору складних, багатовимірних, мінливих соціальних систем. Складовою частиною усього навчально-виховного процесу вищої школи є розвиток гуманітарної освіти. Важливу роль гуманітарна освіта відіграє у формуванні інтегрального знання у системі наук та сприяє розширенню кругозору, інтелектуальності, духовності, глибокого мислення, активізації позиції людини. При цьому важливим завданням є засвоєння світового досвіду гуманітарної освіти в умовах діяльності навчально-виховних закладів України, що сприятиме

широкому і творчому використанню цього досвіду у подальшій практичній діяльності людини.

Останнє має на меті здійснити переоцінку практично всіх суспільних та індивідуально-особистісних цінностей та сформуванню на цій основі нову систему світоглядної орієнтації особистості, що в свою чергу викликає необхідність створення системи сучасної гуманітарної освіти [1, 4].

Слід зазначити, що у сучасній філософській літературі проблеми реформування та удосконалення освіти знайшли широке відображення. Серед них варто зазначити праці В.П.Андрущенка, В.С.Біблера, А.М.Бойко, С.І.Гессена, В.В.Давидова, Е.В.Ільєнкова, М.Б.Євтуха, І.А.Зязюна, В.Г.Кременя, В.С.Лутая, М.І.Михальченка, В.Н.Сагатовського та багатьох інших [2].

Загальне поняття цінностей має багато визначень в літературі. Аксіологічні проблеми розглядали такі великі філософи: І.Кант, В.Віндельбанд, Г. Ріккерт. В ХХ столітті цю проблематику продовжують активно розробляти О.Г. Дробницький, Ю.Д. Гранін, М.З. Чавчавадзе, А.О. Ручка [3].

При розгляді цінностей гуманітарної освіти уточнені три групи нормативних передумов: загальнозначимі і етосні (загальнонаціональні, професійні та інші.) цінності, принципи ціннісної свідомості і конструктивної аксіології, загальні уявлення про призначення освіти. В основі останніх лежать категорії відтворення і розвитку. Загальна нормативна направленість освіти виявляється за допомогою ідейного успадкування європейської філософо-педагогічної традиції, сучасних ідей культурології і системного підходу [4, 292].

Найбільш значимими цінностями для гуманітарної освіти є: 1) відповідальність за загальнозначимі цінності; 2) загальнокультурна компетентність; 3) вільні ціннісні самовизначення; 4) особистісна самоактуалізація в культурі і житті. Разом з тим відкритою залишається

проблема конкретизації виявлення освітніх цінностей у цілях, нормах, вимогах, котрі стосуються різноманітних аспектів гуманітарної освіти.

Ми задаємося питанням: як побудувати систему гуманітарної освіти, не скочуючись назад до ідеологічного управління, зберігаючи свободу навчальних закладів, свободу особистої ініціативи і творчості викладачів? Загальний підхід до рішення проблеми такий: держава, яка довгий час була стражем офіційної ідеології, а потім офіційною ідеологією, повинна стати стражем цінностей, які виробляються суспільством, інтелігенцією, світовим співсуспільством, спираються на загальнозначимі моральні принципи і вітчизняні традиції.

Відповідно, предметом уваги і контролю в державному регулюванні гуманітарної освіти повинні стати освітні стандарти як втілення ціннісних вимог. Для суспільства і держави як стража суспільних інтересів важливо, на які цінності направлена гуманітарна освіта, здійснення чи захист яких цінностей вона забезпечить і на якому рівні. А через які знання, через формування яких умінь і здібностей, якими методами здійснюється орієнтація на цінності гуманітарної освіти – це сфера волі вузів і викладачів.

Ідеї загальнозначимих цінностей, ціннісної свідомості і освіти вже виходять за рамки освітнього контексту. З точки зору етики і аксіології, значимим є розмежування кардинальних, субкардинальних і етосних цінностей. По-перше, концептуально відпрацьована можливість загальної цінносної платформи для діалогу і взаємодії різних світобачень без посягання на будь-які вищі цінності (ідеали, святині, символи). По-друге, визначені понятійні межі між кардинальними, субкардинальними і етосними цінностями, що дозволяє встановити стійкі принципи і порядок взаємодії в умовах неминучої зміни складу і змісту самих цінностей в цих групах.

Ми вступили в ХХІ століття і третє тисячоліття. Образ майбутнього буде визначатися людьми майбутнього, різноманітністю їх прагнень, цінностей, світобачень. Цей світ ідей і інтересів в великій мірі залежить від сьогоднішньої міжнародної і національної політики в сфері освіти.

Соціально-гуманітарна освіта – ось той міст, по якому повинні бути перенесені в майбутнє ідеї ціннісної свідомості. Повертаючись до слів В.П. Андрущенка: “Модернізована система освіти повинна забезпечити формування гармонійної особистості – патріота і громадянина України, чітко зорієнтованої і сучасних реаліях та перспективах соціокультурної динаміки, підготовленої до життя і праці у ХХІ столітті;...формування високої гуманістичної культури особистості, здатності протидіяти негативним соціокультурним впливам і бездуховності” [5, 89].

У сучасних підходах до освіти є декілька протилежних тенденцій. По-перше, зберігається інерція конформіського протесту проти будь-яких загальнозначущих державних чи регіональних вимог, апеляція до абсолютної вузівської і особливо університетської свободи, надії на те, що природні механізми ринкової конкуренції між вузами рано чи пізно самі забезпечать рівень гуманітарної освіти, необхідний майбутнім спеціалістам, як зацікавленим споживачам освітніх послуг. По-друге, відомий ріст політичної та економічної значущості регіонів в Україні веде, з одного боку, до деякого звільнення регіональних вузів від центрального управління, з іншого боку, - у більшій мірі підкорює їх місцевому регіональному керівництву. По-третє, в Україні як завжди сильні тенденції одержавлення усіх соціальних функцій та вимог, у тому числі освітніх. Прагнення центру до нової ідеологічної однаковості може отримати широку підтримку з боку вузів. На місцях часто-густо має місце стагнація давно застарілої системи та методів викладання суспільних наук, котрі лише зовні мають нові назви курсів типу "політологія", "культурологія". Є реальна небезпека того, що колишні кафедри цих наук вимагають

відновлення простої та ясної вертикалі "ідеологічного виховання", через яку знову буде потрібна єдина для усіх шкіл і вузів ідеологія, але вже не комуністичного, а православно-державного тлумачення. По-четверте, повільно, але вірно крокуюча інтеграція української системи освіти в світову ставить практичні питання взаємовизнання дипломів, а отже, і певної однаковості вимог у сфері соціально-гуманітарної освіти [6, 4]. Зараз ця робота проводиться на рівні міжвузівських двосторонніх відносин, починається на рівні міжнародних університетських асоціацій. Потрібно враховувати також перспективи цих процесів. Світова економічна інтеграція, котра продовжується, глобалізація проблем, ріст екологічної, військово-політичної, соціально-економічної взаємозалежності різних країн та регіонів світу обов'язково спричинять постановку питань освітнього забезпечення світового співробітництва. Мова йде про необхідність затвердження гуманістичних, демократичних, екологічних цінностей в національних системах освіти. Отже, соціально-гуманітарна освіта є полем зосередження найрізноманітніших і часто-густо протилежних інтересів, установок, тенденцій. Людина в культурі, житті, професії повинна знайти своє місце, і в цьому їй зобов'язана допомогти освіта. Її вирішення складається з того, щоб знайти індивідуальний підхід до людини, дозволити їй визначити культурне застосування свого особистісного, емоційного потенціалу внутрішніх, неусвідомлених, навіть ірраціональних потреб.

Приведені формулювання цінностей гуманітарної освіти не прив'язані жорстко до сучасних знань, реалій, поділу дисциплін та іншим факторам, котрі змінюються, як правило, швидше, ніж цінності. Наприклад, склад і зміст, соціальних наук можуть істотно змінитися протягом найближчого десятиріччя (передумови для того є), проте цінність загальнокультурної компетентності в соціальній сфері збережеться. Більше того, може змінитися навіть склад найзначиміших цінностей, але освітній

імператив "відповідальності за загальнозначущі цінності" залишиться у недоторканості. Таке поєднання стійкості і одночасно внутрішньої гнучкості освітніх цінностей дозволяє сподіватися на їхню плідність.

В сучасних умовах соціального розвитку України проблема розробки стратегії освітнього процесу, з аксіологічної точки зору, набуває актуальності. Так, на думку В.В. Нікітіної: "Вирішення питання про головну ціннісну установку сучасного освітянського простору становить проблему визначення сутності самої освіти" [7, 213-214]. У чому вона полягає: чи то є трансляція соціокультурного досвіду заради навчальної підготовки молоді до продуктивної діяльності, до професії; чи то є формування людини певного соціального типу, здатної до життя у колективах макро- і мікрорівневого характеру; чи то є розвиток творчої індивідуальності в особистості.

Сутність освітянського процесу становить формування здатності особистості до самореалізації у різних галузях людської життєдіяльності за умов урахування необхідності саморозкриття інших людей. Внаслідок цього головною ціннісною установкою стратегії реформування освіти в Україні повинна стати націленість на духовне збагачення і творчу діяльність особистості, що розвиває свої здібності до самореалізації та створення умов для саморозкриття інших людей. Для української системи освіти такими цінностями є цінності гуманізму, людської гідності, соціальної ініціативи і творчості, демократизму, патріотизму, національної свідомості.

Література

1. Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Ред. кол.: М.З.Згуровський (гол. ред) та ін. – К.: ІЗМН, 1997. – Вип. 7.
2. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. аналіз /Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. – К.: Знання України, 2002., Кремень В.Г. Освіта в Україні //Педагогічна газета// 2001., №10., Михальченко М.І та ін. Соціально-політична трансформація України: реальність, міфологеми, проблеми вибору. К.: Логос, 1997., Гессен С.И. Основы педагогики: Введение в прикладную философию: Учеб.пособие для вузов. - .: Школа-Пресс, 1995., Лутай В.С. Філософія сучасної

- освіти: Навч.посібник .- К.: Центр “Магістр-S” Творчої спілки вчителів України, 1996.
3. Риккерт.Г. Философия жизни: Пер. с нем. – К.: Ника-Центр, Вист-1998., Виндельбанд. В. Философия культуры: избранное /РАН, Институт науч. информации по общественным наукам.- М., 1994., Дробницкий О.Г. Мир оживших предметов. - М.: Мысль, 1971., Гранин Ю.Д. Социальное познание и оценка // Творчество и социальное познание. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1979., Чавчавадзе Н.З. Культура и ценности. - Тбилиси: Мецние-реба, 1984., Ручка А.А. Социальные ценности и нормы. - К.: Наукова думка, 1976.
 4. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. - М.: Высшая школа, 1980. – С. 292.
 5. Андрущенко В.П. Вийти за межі моделі “розвитку навздогін” // Віче. – 2001. - №. 10 – С. 89.
 6. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін) /Упорядники: Степко М.Ф., БолюбашЯ.Я., Шинкарук В.Д., Грубіянюк В.В., Бабин І.І. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2003. – С.4.
 7. Нікітіна В.В. Аксиологічні аспекти реформування освіти в Україні // Філософія освіти в Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні". (1-3 лютого 1996 року). – К.: ІЗМН, 1997.

Коваленко О.В.

ЕЛЕМЕНТАРНА СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА ЯК ПАРАДИГМАЛЬНИЙ КОНСТРУКТ У СКЛАДІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ МИСЛЕННЯ

Анотація

В статтє рассматривается элементарная социальная структура как парадигмальный конструкт в составе социологического образа мышления.

Соціологія – мультипарадигмальна наука, що свідчить не тільки, про її молодість, недосвідченість а й, напевно, про недостатньо високий рівень логічної та логістичної освіченості соціологів. Таке положення обумовлено невеликою кількістю годин за курсом “Логіки”, що читається у вищих навчальних закладах і, як наслідок, невміння практично застосовувати засоби логіки в побудові соціологічного, та інших видів знання [1]. Саме тому, на наш погляд, дорослішання соціології як науки можна і необхідно починати з наведення порядку в думках соціологів, використовуючи при цьому логічні, логістичні, наукометричні й інші